

Nezināmi fakti par profesoru Jūliju Aleksandru Studentu

Alida Zigmunde, *Riga Technical University*

Kopsavilkums. 2008. gadā tika atzīmēta viena no pazīstamākajiem psihologiem Latvijā 20. gadsimtā Jūlija Aleksandra Studenta 110 jubileja un pārskatīts viņa veikums, tika diskutēts par viņa doktora grāda esamību. Izmantojot J. A. Studenta publikācijas un arhīvu dokumentus, rakstā aprakstīti maz zināmi fakti par filozofa, pedagoga un psihologa J. A. Studenta darbību dažādās skolās un augstskolās, par viņa mūža nogali, arestu sakarā ar pretpadomju izteikumiem presē, precizēta informācija par viņa doktora studijām un, secināts, ka doktora grādu viņš nav ieguvis. Noskaidrots viņa apcietināšanas iemesls.

Atslēgas vārdi: Latvijas Universitāte, filozofijas, pedagoģijas, psiholoģijas vēsture.

Sakarā ar 2008. decembrī svinēto Jūlija Aleksandra Studenta 110 gadu jubileju Latvijas bibliotēkās un arhīvos vēlreiz tika pārskatīti dokumenti un publikācijas, kas saistīti ar ievērojamā latviešu filozofa, pedagoga un psihologa J. A. Studenta darbību un iegūtas jaunas ziņas. Lai gan 1998. gadā tika izdots viņa simtgadei veltīts apjomīgs rakstu krājums „Jūlijs Aleksandrs Students : Dzīve un darbi” (sastādījusi Inta Kraukle), ir atrasti maz zināmi fakti par J. A. Studenta darbību dažādās izglītības iestādēs Latvijā, viņa pedagoģiskās darbības pēdējiem gadiem un darbību LU un Jelgavas lauksaimniecības akadēmijā 1944./45. m. g., kā arī apcietināšanas iemesliem.

Pedagogs un filozofs Jūlijs Aleksandrs Students (1898 – 1964), parasti saukts par Jūliju Studentu, atstājis nozīmīgus darbus ne tikai 20. gadsimta lasītājiem. Kā ikviena sabiedrībā pazīstama personība, cildināts un pelts, tomēr viņa devums pedagoģijā un psiholoģijā joprojām tiek atzinīgi vērtēts. Var tikai apbrīnot J. A. Studenta pedagoģisko darbību, kas tika veikta paralēli darbam Kara ministrijā, kur viņš no 1921. aprīļa līdz 1939. gada decembrim pildīja arhīva pārziņa pienākumus. Tas bija viņa pamatdarbs no pulksten 8.30 līdz 15.30, kas, kā atzina Armijas štāba administratīvās daļas priekšnieks, pulkvedis A. Vipulis, tika pildīts ļoti labi, ar nenogurstošu centību [1]. Pedagoģis un filozofs J. A. Students savā autobiogrāfijā rakstīja, ka viņš strādājis 18 – 20 stundas dienā. Viņš ir strādājis daudzās mācību iestādēs un maz ir tādu kā viņš skolotāju, kuri mācījuši tik daudzus (turpat divdesmit!) un dažādus mācību priekšmetus. Almas Klaustiņas sieviešu ģimnāzijā J. A. Students mācīja psiholoģiju (1923 – 1929), Marijas Beķeres sieviešu ģimnāzijā – ētiku, ievadu filozofijā, psiholoģiju (1925 – 1929), Kaucminde, vēlāk – Latvijas mājturības institūtā – psiholoģiju, didaktiku, pedagoģiju un ētiku (1926 – 1940, 1941 – 1944), Feldmaņa teātraursos – psiholoģiju (1927 – 1933), Komerccinātņu institūtā – loģiku un socioloģiju (1929 – 1939), Zeltmata latvju drāmasursos –

psiholoģiju (1934 – 1938), Egles literatūras studijā – psiholoģiju un estētiku (1934 – 1940), Latvijas konservatorijā – psiholoģiju, pedagoģiju un pedagoģijas vēsturi (1930 – 1944), Krišjāņa Valdemāra jūrskolā – pilsoņu mācību (1942/43) [2]. Latvijas Tautas Universitātē un tai pakļautajā Fiziskās audzināšanas institūtā (1923 – 1940) Jūlijs Aleksandrs dažādos gados ir mācījis kopskaitā vairāk kā desmit dažādus mācību priekšmetus: kustību un izteiksmes psiholoģiju, rakstura psiholoģiju, bērnu, pusaudžu un jauniešu psiholoģiju, pedagoģisko psiholoģiju, estētiku, filozofijas vēsturi, individuālo un valsts ētiku, ētiku, iedzimtību un audzināšanu, loģiku, loģiku un metodoloģiju, žurnālista ētiku [3, 4].

Padomju varas laikā (1940 – 1941) daļa mācību iestāžu tika slēgtas vai reorganizētas un J. A. Studentu atlauda no visām darba vietām, izņemot Latvijas konservatoriju. Pēc Otrā pasaules kara 1944. gada rudenī viņu uzaicināja strādāt Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā par Pedagoģijas katedras vadītāju un augstskolas Padomes sastāvā atrodams profesora Studenta vārds [5]. Latvijas Valsts universitātes Juridiskajā fakultātē viņš 1944./45. m. g. strādāja par profesoru loģikā, pēc citām ziņām arī kriminālajā psiholoģijā un ar LVU rektora 1945. gada 5. marta pavēli tika atbrīvots no pienākumu pildīšanas ar atpakaļejošu datumu - 16. janvāri [6]. Bija pielikts punkts J. A. Studenta zinātniskajai un pedagoģiskajai darbībai. Viņu 1945. gada 10. janvārī apcietināja, notiesāja par pretpadomju rakstiem žurnālos „Mana Māja” un „Izglītības Mēnešraksts” [7] un tikai 1952. gada novembrī viņš tika atbrīvots un varēja atgriezties Latvijā no izsūtījuma vietas Ņižnijtagilā, Krievijā. Rīgā parasti šādus cilvēkus nevēlējās redzēt, tāpēc bija jāmeklē cita dzīvesvieta – Dobelē, kur dzīvoja viņa māsa. Lai gan sodu viņš bija izcietis, valsts drošības dienesta darbinieki viņu joprojām novēroja [8]. Pedagoģa darbs bija jānomaina pret fizisku darbu celtniecībā. Laikabiedriem radās doma uzņemt par J. A. Studentu filmu, nepadomājot, ko atļauj un ko neatļauj rādīt filmās padomju vara. Pie iecerētās, bet neuzņemtās filmas varoņa atradās daži vēl nepublicēti manuskripti, kas pēkšņi pazuda un nebija atrodami. Neizprotami un neizsekojami ir nepublicēto manuskriptu pazušanas iemesli un atrašanās vietas, taču tagad tie nez no kurienes pēkšņi ir uzradušies un atgriezti mazbērniem.

Zinātnieka apcietināšanu veicināja divi laikraksta „Cēsu Vēstis” korespondentu raksti par J. A. Studenta priekšlasījumiem Raunā un Priekuļos 1943. gada februārī. Raunas lauksaimniecības biedrībā viņš nolasīja referātu „Varonības būtība” un pārsprieda dažas aktuālas problēmas [9]. Varonības jēdzienam zinātnieks pievērsās trīsdesmito

gadu beigās un 1939. gadā viņa raksts „Varonības būtība“ saņēma Kultūras fonda godalgu. Priekuļos J. A. Students referēja par „Latvju rakstura priekšrocībām un trūkumiem“ [10], izvirzot pienākumus, kas jāievēro, lai latvieši pastāvētu kā tauta:

- 1) pienākums pret senčiem, kur mēs nesam atbildību par senču asiņu strāvotuma turpinājumu;
- 2) pienākums pret sevi pašiem, būt godīgiem un ar augstu pienākuma apziņu;
- 3) pienākums pret aizvestajiem un noslepkavotajiem – turēt svētu viņu piemiņu, atbalstīt to palikušos piederīgos un visādā veidā sekmēt to atbrīvošanu un atriebšanu;
- 4) pienākums mūžības priekšā prasa cīņu ar boļševismu, kas jāveic brīvības, patiesības un taisnības labā, jo lielais mūžības likums reiz prasīs norēķinus par ļauniem un labiem darbiem.

Par latviešiem zinātnieks rakstīja grāmatās „Ievadījums psiholoģijā“ (1928) un „Bērna, pusaudža un jaunieša psiholoģija: cilvēka psihiskā attīstība no dzimšanas līdz garīgā brieduma posmam“ (1935). Grāmatās, protams, 3. un 4. punkts nav minēts, jo politiskā situācija bija citāda un kurš gan varēja paredzēt tādu notikumu attīstību nākotnē? Minēto grāmatu manuskripti padomju laikā ir rūpīgi izlasīti un to autors novērtēts kā buržuāziskā nacionālisma apoligēts [11]. Šo manuskriptu saturs var likt aizdomāties vai būt citās domās nekā zinātnieks, bet nevar noliegt, ka vismaz daļa taisnības par latviešiem viņam ir. J. A. Students, piemēram, rakstīja: „Par sliktu īpašību latviešu raksturā jāuzlūko zināma nesaticība, kas bieži vien pāriet nenovīdībā un skaudībā pret savu tautas brāli. Kas attiecas uz tādām latviešu rakstura negatīvajām īpašībām, kas var pazust tāpat kā radušās, un kas raksturam ir tas pats, kas modifikācijas stādiem, tad te minēsim sistemātiskas un metodiskas darbības trūkumu, izlaidību tikumiskajā dzīvē, to starpā bieži vien rupju uzvešanos, grimšanu alkohola skurbumā, dzīvošanu pāri līdzekļiem, cieņas trūkumu pret vecākiem, skolotājiem un kultūras dižgariem.”

Tiem, kuri nav piedzīvojuši padomju varas represijas, rodas jautājums: Par ko J. A. Students rakstīja presē 1942. gadā? Žurnālā „Mana Māja“ J. A. Students 1942. gadā publicēja četrus rakstus un tajos pausta gan autora sāpe par Latvijas kā valsts likteni, gan rūpes par jauniešiem un sievietes lomu sabiedrībā. Autora skatījumā sievietes daudz ko no gadsimtiem ilgā sievietes ideāla vēlas mainīt, aizmirstot čaklumu un apzinīgumu, darbu virtuvē un dārzā un vieglprātīgi cildinot skaistās, nesastrādātās rokas. Pat grūtajos kara gados vieglprātīga sieviete „iekāro visu, ko ierauga un kas iekairina viņas acumirkļa interesi. Tēviem un vīriem šis apstāklis sagādā lielas rūpes un maksā daudz naudas. It sevišķi šī sieviete necieš, ja viņas paziņa ieguvusi dārgāku tērpu nekā viņai. Sāncense tad katrā ziņā jāpārspēj. Ja citādi nav iespējams, tad aizvainotā aizņemas tērpu no citas paziņas, lai tikai varētu sacensties ar pirmo. Gan tiesa, ka interese par tērpiem ir katras sievietes īpašība, bet ne jau katra sakarā ar to zaudē līdzsvaru...” [12].

Lai sagādātu pārtiku un apstrādātu laukus, Otrā pasaules kara laikā iedzīvotāji tika iesaistīti lauku darbos un, kā apgalvo pedagogs J. A. Students, nekad latviešu jaunatne lauku darbos nav piedalījies tik sparīgi kā 1942. gada

vasarā. Lauku darbos jaunieši norūdījās, ēda veselīgu pārtiku. Ja zinātnieka toreiz teiktajā ieklausītos tagadējā, 21. gadsimta, jaunatne, ieguvēji būtu gan viņi, gan visa valsts, ja mēs, „latvieši, spētu paši savus laukus apstrādāt, ja mēs visi prastu lauku darbus. Tas, diemžēl, tā nav, bet varētu būt. Par to vajadzēja jau agrāk rūpēties, un ja tas nav darīts, tad tagad šī kļūda jānovērš. Neviens prātīgs cilvēks neņemsies apgalvot, ka jaunieša dzīvē rastos traucējums, ja viņš pakāpeniski iemācītos svarīgākos lauku darbus, un vajadzības gadījumā spētu iztikt ar savu padomu....Latvietis savos dziļākajos pamatos ir zemes rūķis, un nav labi, ja viņš kādreiz zemei paliek neuzticīgs“ [13]. Zinātnieks pats prata lauku darbus un 1943. gada vasarā strādāja Jaunraunas pagastā par puisī pelnīdams iztiku ziemai. Viņš strādāja jebkuru darbu ar prieku, jo uzskatīja, ka „darba prieks ir pamats dzīves priekam“ [14].

Arī žurnālā „Izglītības Mēnešraksts“ 1942. gadā publicēti četri J. A. Students raksti. Īpaši padomju vara kritizēja viņa rakstu „Ideālisma audzinātāja nozīme“, kur, tiek pelts „asiņainais komunisms“ [15]. Pārējos trijos rakstos risinātas pedagogijas problēmas: skolotāja personība, skolēna saprašana un pazīšana, skolas uzdevumi. Skolā aug un veidojas nākamā sabiedrība, tāpēc Jūlijs Aleksandrs Students 1942. gadā par būtiskāko skolās uzskatīja:

- 1) kādu savu skolu veidosim, un cik izglītoti būs – tā veidosies arī mūsu – latviešu – tautas nākotne;
- 2) skolai jāmača un jāaudzina nevien zinātāji, bet arī darītāji;
- 3) jārupējas par skolēnu mācīšanās metodi (par pakāpenību un pamatīgumu);
- 4) audzēknis jāpārbauda nevien zināšanās, bet arī darba metodikā;
- 5) jāaudzina stipra tikumiska rakstura jeb personības cilvēki;
- 6) skolotājiem nenogurstoši jāpapildina savas zināšanas, jāuzlabo metodes, jāmeklē jaunas pedagogiskās atziņas;
- 7) skolotājiem jābūt ideālisma nesējiem un paudžiem vēl vairāk nekā līdz šim;
- 8) visai skolas saimei jāpaliek uzticīgai savai tautai un jābūt aktīvai cīnītājai;
- 9) skolai jāsapagatavo tādi cilvēki, kas rītdienu izcīna labāku nekā vakardiena un nākotni gaišāku nekā pagātne [16].

Jūlijs Aleksandrs Students līdz apcietināšanai 1945. gadā uzrakstīja vairākas grāmatas un daudzus rakstus. 1928. gadā vien iespiestas četras viņa grāmatas. Tām ir paliekoša vērtība Latvijas zinātnē un kultūrā un tās augstu novērtējuši laikabiedri. Viņa darbi būtiski papildina ne tikai pedagogijas un filozofijas, bet arī psiholoģijas zinātnei. 20. gadsimta pirmajā pusē krievu psihologi Ļ. Vigotskis, A. Nečajevs un citi pievērsās pedoloģijai. Šī zinātnes nozare rada lielu atbalsi arī latviešu zinātniekos. J. A. Studenta personīgajā bibliotēkā bija A. Nečajeva, A. Vvedenska u. c. krievu un Rietumeiropas psihologu grāmatas un viņa plašākais un vērtīgākais darbs ir jau pieminētā „Bērna, pusaudža un jaunieša psiholoģija“, kas bija pirmais plašākais sacerējums latviešu valodā par bērnu un jaunatnes gara dzīvi. LU profesors R. Jirgens 1938. gadā grāmatu pielīdzināja pedoloģijas (toreiz sauktas arī par paidoloģiju) enciklopēdijai, „kurā savākts liels, ne arvienu kritiski izsijāts un pienācīgi iztirzāts zinātnisko uzskatu,

mācību un teoriju daudzums, vietvietām papildināts ar plašiem statistiskiem datiem, tabulām, diagrammām un zīmējumiem. Tautas izglītības darbiniekiem tā var noderēt dažā ziņā par rokasgrāmatu, kur blakām teorētiskiem atziniem atrodami arī vērtīgi praktiskās dabas paidagoģiski aizrādījumi” [6]. J. A. Studenta darbus un uzskatus psiholoģijā būtiski ietekmējis arī vācu psihologs Vilhelms Peters (1880 – 1963), kuru rīdzinieks Jēnā iepazīna personīgi kārtojot pie viņa eksāmenu psiholoģijā [17].

Grāmatas J. A. Studentam bija neatņemama dzīves sastāvdaļa. Tā kā viņš pārvaldīja bez dzimtās latviešu valodas vēl arī krievu un vācu valodas, saprata tekstus grieķu, franču un latīņu valodās, viņa personīgajā bibliotēkā bija ne tikai Latvijā izdotas grāmatas. Diemžēl 1947. gada sākumā, kad Jūlijs Aleksandrs Students atradās izsūtījumā Krievijā, viņa pēdējā dzīvesvietā Latvijā – Rīgā, Rūpniecības ielā tika veikta dzīvokļa pārbaude un meklētas pretpadomju grāmatas. Lai gan meklēto neatrada, tika paņemtas vairāk kā 300 grāmatas – zinātniskā literatūra, kā arī Raiņa, Puškina, Tolstoja, Gogoļa, Dimā, Dostojevskā, Dreizena, Šekspīra, Gētes, Šillera, Dantes darbi. J. A. Students tūlīt uzsāka cīņu par šo grāmatu atgūšanu un daudziem to dienu notikumu aculieciniekiem tas varētu šķist bezjēdzīgi un neiespējami. Vairākas grāmatas viņš bija paņēmis no bibliotēkām un sakarā ar pēkšņo un negaidīto apcietināšanu nepaspēja tās atdot, bet lielākā daļa grāmatu bija pirktas antikvariātos un grāmatnīcās. Valsts Drošības iestādēm adresētajos lūgumos atdot konfiscētās grāmatas, J. A. Students uzrādīja grāmatu izdošanas gadus, precīzus nosaukumus un to autorus, kā arī adresi, kur grāmatas iegādātas. Viņa lieliskā atmiņa ir apbrīnā vērta un jādodomā, palīdzējusi zinātniskajā un pedagoģiskajā darbībā, kuru viņš cerēja turpināt Latvijā pēc soda izciešanas Krievijā. Cīņu par zudušajām grāmatām J. A. Students turpināja Latvijā 50. gados, pamatojot savu prasību ar to, ka viņu arestēja un sodīja bez mantas konfiskācijas. Un viņa pūles 1957. gadā vainagojās panākumiem – daļa grāmatu tika atdotas, bet par pārējām tika izmaksāta kompensācija. Vienīgi apmēram 10 mapes ar manuskriptiem bija iznīcinātas un J. A. Studenta sievas Birutas mēģinājumi tos atgūt pēc Latvijas neatkarības atgūšanas 90. gadu sākumā, nedeva gaidītos rezultātus.

Viņa biogrāfijā līdz šim palikuši daži līdz galam nenoskaidroti fakti un literatūrā atrodamas nepatiesas ziņas. J. A. Students ir vienīgais zinātnieks Latvijā, kuram joprojām daudz reiz pieraksta divu doktora grādu iegūšanu, taču patiesībā viņš nav ieguvis nevienu, lai gan līdz tam ir pietrūcis visai maz. Daudzie raksti, uzstāšanās dažādos pasākumos, darbs vairākās darba vietās vienlaicīgi – tie ir galvenie iemesli, kāpēc netika aizstāvētas doktora disertācijas. Pirmo doktora disertāciju „Atziņas teorija grieķu filozofijā” Jūlijs Aleksandrs Students iesniedza Latvijas Universitātē 1927. gada 14. maijā. Atsauksmes minētajai disertācijai bija jādod LU mācībspēkiem Valteram Frostam, Pēterim Zālītem, Jānim Kauliņam un Rūdolfam Jirgenam. Disertācijas izvērtēšana ilga līdz 1928. gada 24. martam, kad Filoloģijas un filozofijas fakultātes padomes sēdē tika paziņots, ka tās aizstāvēšana tomēr nav pieļaujama [18]. Lai gan atsauksmes visumā bija pozitīvas, bija arī kritiskas piezīmes. Tā, piemēram, docents J.

Kauliņš rakstīja: „Pārrunājamās grāmatas vājā puse pastāv iekš tam, ka autors svārstās un nezina, vai viņam nostāties transcendentalisma t. i. filozofijas, vai realisma t. i. zinātnieku pusē. Viņš lūko izlābt tā vieniem, kā otriem. Bet līdz ar to viņš uzņemas eklektiķa lomu un grāmata zaudē principiāla stāvokļa priekšrocības..... Vēsturisko materiālu apgaismojums ir pareizs un viņu sistematizācija ļoti laba. Valoda visur skaidra” [6]. Jāatzīmē, ka J. A. Studenta disertācija jau 1927. gadā tika publicēta Latvijas Universitātes rakstu 16. sējumā, un, kā atzinis viens no LU vēstures pētniekiem profesors M. Baltiņš, „publicācija vairākkārt maldinājusi pētniekus, liekot domāt, ka disertācija patiesi arī aizstāvēta” [19]. Jāpieņem, ka būtiska loma disertācijas izvērtēšanā bijusi filozofijas profesoram P. Zālītem, kas savas domas par šo darbu pēkšņi radikāli mainīja un savu kritiku publicēja Latvijas Universitātes rakstu 18. sējumā [20]. Filoloģijas un filozofijas fakultātes padomes 1928. gada 24. marta sēdes protokols liecina, ka disertācija neatbilst zinātniskām prasībām un tāpēc tā ir noraidāma. Iepazīstoties ar citu fakultātes doktorantu disertāciju aizstāvēšanas gaitu, redzams, ka arī citiem doktorantiem ar disertācijas pirmo variantu klājies līdzīgi. LU un tās mācībspēki rūpējās par savas augstskolas prestižu un uzstādīja augstas prasības disertāciju autoriem. Šī prasība ir spēkā joprojām, bet atšķirība ir tā, ka doktorantiem padomus sniedz kāds no pieredzējušiem mācībspēkiem. Patlaban doktorantam ir gan promocijas darba (disertācijas) vadītājs, gan priekšizstāvēšana un līdz galam neizstrādāti darbi parasti nenonāk līdz promocijas padomei. Doktorantam J. A. Studentam disertācijas iesniegšanas brīdī bija tikai 28 gadi un viņš tolaik bija viens no jaunākajiem, kas vēlējās aizstāvēt disertāciju. Protams, ka bija iespēja pēc kāda laika iesniegt citu disertācijas variantu, taču J. A. Students to neizmantoja. Viņa neaizstāvētā, bet publicētā disertācija tiek uzskatīta pat par vienu „no nopietnākajiem pirmavotu pētījumiem filozofijas vēsturē tā laika Latvijā” [21].

1929. gadā J. A. Students iestājās Jēnas Universitātes Filozofijas fakultātē ar mērķi izstrādāt un aizstāvēt doktora disertāciju. Viņš vairākkārt devās uz Vāciju, lai Jēnas Universitātē konsultētos ar vienu no tā laika pazīstamākajiem profesoriem – Peteru Petersenu (1884 – 1952). Kā liecina Jēnas Universitātes arhīva dokumenti, 1931. gada 28. jūlijā universitātes Filozofijas fakultātē tika iesniegta Jūlija Studenta no Rīgas disertācija „Die geschichtliche Entfaltung der Ästhetik als Lehrfach an der Universität Jena” (Estētikas kā mācību priekšmeta vēsturiskā attīstība Jēnas Universitātē). Diemžēl 1931. gada 21. novembrī tā kā nepietiekami izstrādāta tika noraidīta. Tēmas izvēle doktorandam no Rīgas liekas bijusi ne visai veiksmīga, jo izpētīt kādas ārzemju augstskolas un tās atsevišķu zinātņu nozaru vēsturi, kā liecina līdzšinējā pieredze, vislabāk var dzīvojot uz vietas, šajā gadījumā – Jēnā. Lai gan rīdzinieks Students atvaļinājumus pavadīja gatavojot disertāciju, divos gados to viņam neizdevās pienācīgi sagatavot. Arī izvērtējot pirmo disertāciju, LU docents R. Jirgens atzina, ka tā ir „mazliet sasteigts sacerējums, ne ilgādu iedziļināšanās nobriedis auglis” [6].

Zinātnieks Jūlijs Aleksandrs Students aizgāja mūžībā 1964. gadā, sešdesmit piecu gadu vecumā. Pēc traģiskā

apcietinājuma 1945. gadā viņš paslepus rakstīja jaunus darbus, pat apmeklēja savu zinātnes elka I. Kanta kapu, bet pats savu rehabilitāciju nepiedzīvoja. Mūža pēdējos gados viņš strādāja par stiklinieku un namdari Dobelē, jo darbu specialitātē viņam nepiedāvāja. 1998. gadā iznāca viņa grāmatas „Vispārīgā pedagogija” ar apakšvirsrakstu „Zinātne un māksla sevis un citu audzināšanā” atkārtots izdevums un tika atzīmēta viņa simtgade ar konferenci Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā, bet 2008. gadā LU – 110 gadu jubileja, kurai par godu LU Bibliotēkas Izglītības zinātņu un psiholoģijas bibliotēkā 23. decembrī tika atklāta viņam veltīta izstāde. Par viņu interesējās trimdas latvieši, kuriem viņš nebija svešs. Zinātnieks nav aizmirsts Latvijā, viņa darbus joprojām lasa un citē zinātnieki un ar viņu lepojas tuvinieki, tostarp četri mazdēli.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA), 5601. f. 1. apr., 6154. l. *Leinanta Jūlija Studenta personālieta.*
2. Latvijas Valsts arhīvs (LVA), 1655. f., 1. apr. 111. l. *Latvijas konservatorijas docenta Jūlija Studenta personālieta.*
3. LVVA 2684. f., 1. apr., 18. l. *Latvijas Tautas Universitātes Fiziskās audzināšanas institūta gada pārskati.*
4. LVVA, 3297. f., 1. apr., 64. l. *Latvijas Tautas Universitātes lektoru un lekciju saraksti.*
5. LVA, 1228. f., 9. apr., 1. l. *Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas organizācijas sēžu un Padomes dokumenti. 1944./45. m. g.*
6. LVVA, 7427. f., 13. apr., 1660. l. *LU doktoranda Jūlija Studenta personālieta.*

Alida Zigmunde. Unknown Facts about Professor Jūlijs Aleksandrs Students

In December 2008 the 110th birthday of Jūlijs Aleksandrs Students was commemorated and for this reason all publications and documents which could be found in the archives concerning the activities of the well known Latvian philosopher, pedagogue and psychologist have been studied anew. The goal of the article was to find out, whether he got a doctoral degree and why he had been deported Siberia. Also his activities in the last years of his life were largely unknown. Nobody knew that he had grandchildren, who are very interested to know more about his life and who have helped us searching for documents and additional facts concerning his life. Some new facts have been found which have been described. In this article the author describes some lesser known facts about his activities in different schools and in institutions of higher education in Latvia, the last years of his pedagogical activities and the reason for his being arrested in 1945. It was stated, that in 1944/1945 he was a professor at the University of Latvia and at the Agricultural Academy in Jelgava. In the Soviet era it was forbidden to cite his scientific publications, his master or doctoral works. Today he is cited, because J. A. Students is considered one of the most important psychologists of the 20th century in Latvia. His book "General Psychology" was reprinted in 1998. He had written his doctoral thesis and registered it at the University of Latvia, but it was stated that he never got a doctoral degree neither in Latvia nor from any university abroad. The reasons for his deportation to Siberia were some articles which were printed in the newspapers in which he criticized the Soviet power which had established itself definitively.

Алида Зигмунде. Неизвестные факты из жизни профессора Юлия Александра Студента

В 2008 году, вспоминая 110-ую годовщину психолога, философа, педагога Юлия Александра Студента, еще раз были пересмотрены и оценены его деятельность и вклад в науку и образование Латвии. Цель этой статьи, используя воспоминания родственников, публикации и документы архивов Латвии, уточнить сведения о защите его докторской диссертации, а также выяснить причину его ареста и высылки в Сибирь. В статье автор пишет о менее известных фактах жизни ученого. Выдающийся латышский философ, педагог и психолог Ю. А. Студент с успехом читал лекции по различным предметам общественного и педагогического цикла в разных школах и высших учебных заведениях Латвии. В 1944/45 учебном году он работал профессором в Латвийском университете и в Сельскохозяйственной академии в Елгаве. Уже в январе 1945 года он был арестован из-за антисоветских высказываний в прессе Латвии и выслан в Сибирь. По возвращению из ссылки имя его было предано забвению. Работа по специальности ему не была предложена. После возвращения из Сибири и до смерти в 1964 году он работал стекольщиком и плотником в ремонтной мастерской. В период советской Латвии до восстановления независимости Латвийской Республики любое упоминание об ученом или его работах было недопустимо. В 90-ые годы 20 века интерес к личности Ю. А. Студента и его трудам неподдельно возрос. В 1998 году в связи с его столетием была переиздана его книга „Общая педагогика”. Он является одним из самых знаменитых психологов Латвии двадцатого века. Его работы цитируются в научных статьях, в работах докторантов и магистрантов. Он является автором нескольких книг по педагогике, психологии, этике, философии. Также его перу принадлежат многочисленные конспекты и программы для самообразования по этим предметам. На основании фактов, в статье сделан вывод, что он не защитил докторскую диссертацию ни при Латвийском университете, ни в Иене (Германия). Следовательно, упоминание о том, что ему дважды присвоено звание доктора философии, ошибочно. Его потомки гордятся деятельностью своего великого родственника. Благодаря их воспоминаниям и архивам семьи Студенте удалось узнать причину ареста Ю. А. Студента, а также уточнить некоторые другие факты о нем и его деятельности.

7. *No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā. 1940 – 1986.* Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1999. 734. lpp.
8. **Grūtups, Andris.** *Observers.* Rīga: Atēna, 2009. 123. lpp.
9. [B. a.]. *Vērtīgs sarīkojums Raunā. Cēsu Vēstis.* 1943. 8: 4. lpp.
10. **Priekulietis.** *Latvju rakstura priekšrocības un trūkumi. Cēsu Vēstis.* 1943. 10: 2. lpp.
11. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, K. Ansona fonds A 91, N 53. *J. Studenta manuskripti.*
12. **Students, J.** *Kādam sievietei jādzimst? Mana Māja.* 1942. 8: 172. lpp.
13. **Students, J.** *Ar atjaunotiem spēkiem skolā. Mana Māja.* 1942. 20: 442. lpp.
14. **Students, J.** *Ieaugšana darbā. Mana Māja.* 1942.14: 314. lpp.
15. **Students, J.** *Ideālisma audzinātāja nozīme. Izglītības Mēnešraksts.* 1942. 3: 66–67. lpp.
16. **Students, J.** *Ko gaidām no mūsu skolas? Izglītības Mēnešraksts.* 1942. 1: 3–4. lpp.
17. **Students, Jūlijs, Aleksandrs.** *Psichologija: ģimnāzijas, skolotāju institūtiem un pašmācībai.* Rīga: A. Gulbja izdevniecība, 1930. 3. lpp.
18. LVVA, 7427. f., 6. apr., 363. l. *LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēžu protokoli.*
19. *Latvijā aizstāvētās doktora disertācijas (1923 – 1944).* Bibliogrāfisks rādītājs. Sast. M. Baltiņš. Rīga: LU, 2004. 31. lpp.
20. **Zāļīte, P.** *Atziņas teorija grieķu filozofijā. Kritiska apcere ņemot vērā J. Studenta darbu.* LUR. Rīga: 1928, 18. sēj., pielikums, 1. 62. lpp.
21. *Latviešu filozofijas vēsture.* Rīga: RTU, 1992. 57. lpp.

Alida Zigmunde. Dr. paed. 2007, University of Latvia, senior researcher at the Institute of Humanities of Riga Technical University, member of the Baltic Association of Historians of Pedagogy, of the International Society for Historical and Systematic Research on Schoolbooks, of the Association of the History and Philosophy of Sciences of the Baltic States; e – mail: azigmunde@web.de